

מידי ודאי, ואם כן אף ברשות הרבים כן, שלא טהרו ספק טומאה בענין זה אלא כשהוא ספק מתחלתו.⁵ אלא שאם היה זה הספק ברשות הרבים, כשאמרו לא תימ' שהטילה נפל אלא שהטילה כמין נפל לא היו צריכין לטהר מטעם חולדה וברדלס שהן מצויין שם, אלא בספק נפל בלבד היה טהור.⁶ אלא ברשות היחיד היה הספק, ואם (אם) כן אף בשתי ספקות היה ראוי לטמא, שהרי אמרו במס' טהרות⁷ כל מקום שאתה יכול לרבות ספקות וספיקי ספקות ברשות היחיד ספקו טמא. וזה כשהן ספקות גמורות, אבל ספק זה של גרירת חולדה וברדלס⁸ ספק קרוב לודאי, מאחר שהיו סבורין שהיא מוציא מידי ודאי. ואמרו עכשו שמתחלה הוא ספק אם הטילה נפל, ואע"פ שספק של גרירה אינו מוציא מידי ודאי, מוציא הוא מידי ספק אפי' בדין טומאה ברשות היחיד שמטמאין בשתי ספקות. וזהו הטעם במדורות של גוים שהן מטהרין בשתי ספקות דאימר הוה אימר לא הוה ואם תמצא לומר הוה אימר אכלתיה, שאע"פ שהוא טומאה ברשות היחיד ספק זה של אימר אכלתיה הוא ספק קרוב לודאי, כמו שכתבנו למעלה.⁹

[ואיבעית אימא¹⁰ כיון דחולדה וברדלס מצויין שם ודאי גררוהו]¹¹ כך נמצאת הנוסחא בספרים ישנים. ותמה הוא, היאך עושין ודאי גמור בגרירה מאחר שלא ראינו אותה, שהרי באכילה אמרו למעלה ואע"פ שהוא קרוב לודאי שאינו מוציא מידי ודאי. ואם תאמר שהגרירה הוא ודאי גמור יותר מן האכילה, אם כן למה אין חוששין שמא גררה חולדה, דאע"ג דאיכא ספק' נמי דאימר אכלתיה הוה ליה ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי. ואיפשר שאינו ודאי גמור כמו ודאי הנראה לעינים, אלא כענין חזקתו של ר' חנינא חוואה שאמרו עליה שהיא מוציאה מידי ודאי¹². או נאמר שמה שאמרו שאין חוששין שמא גררה חולדה הוא בבתיים, שאין החולדות מצויות שם כמו שהן מצויות בשדות. ויש ספרים שכתוב בהן: ודאי גררוהו ההיא שעתה¹³. ופירושה, שאחר שעכשו אנו רואין שגררוהו דבר ברור הוא שמיד גררוהו, כי למה היו מאחרין עליו. אבל אם ספק על הגרירה עצמה לא היו אומרים עליו שהוא מוציא מידי ודאי.

[בשלשה עשר דשכיח לא משירא בארבעה עשר דלא שכיח לה משירא]¹⁴ אי איפשר שהיא דעתו של אביי לומר דבארבעה עשר ודאי משירא, שמאין בא לו זה שאין לומר בארבעה עשר נימא אכלתיה בספק קרוב לודאי כמו שאמרנו בשלשה עשר¹⁵, ואם כן תמה

5 עי' במהר"ם לובלין לתוס' ע"ז מ"ב א' ד"ה מפני (בסה"ד), ועי' בהע' הבאה. 6 י"ל שזוהי גם כוונת התוס' (כאן ד"ה ספק) בקושייתם: אי ברשות הרבים אפי' בספיקא אחת טהור. אבל בתוס' הרא"ש נדה ט"ו ב' ד"ה ובא, כתב: אי ברה"ר מאי פ"ך וכו', עי"ש. משמע מדבריו שאעפ"י שאין ספק מוציא מידי ודאי מ"מ נשאר בספק וברה"ר טהור, ורבינו סובר שנשאר ודאי. 7 פ"ו מ"ד. עי"ש הנוסח. 8 נר' שסובר רבינו שהספק הוא רק אם האהיל על הטומאה שבבור, אבל לגרירה שכנגד רגליו אין חוששין, ולפיכך לא הזכיר אלא ספק גרירה שהוא קרוב לודאי. והתוס' בפי' ב' כ' ספק גרירה ואכילה, ועי' במהרש"א ובפי' לדבריהם. ועי' בתוס' שני ד"ה ובא, בתוס' ר"פ סד"ה מפני, ובמהר"ם חלאה ד"ה ואב"א. 9 ט' א' ד"ה אמר. 10 ניכר משיירי האותיות המחוקות שאין בנוסחא זו תיבות, ה"תם ודאי וודאי הוא" שלפנינו, וכ"ה בכ"י ב' בדק"ס אות צ'. 11 בכתה"י מחוק. 12 אבל אין חוששין שמא גררה חולדה, שמאחר שאינו ודאי גמור לא מחזיקין ריעותא, ועוד שאין לדבר סוף. 13 כגירסתינו. 14 בכתב היד מחוק, ומרישומי האותיות המחוקות נראה כפי שהשלמתי, ומעין זה היא גי' כ"מ, ור' נוסח הרפוס. 15 ואע"פ שנתן אביי טעם לדבריו שבי"ד דלא שכיח ריפתא משיירא, מ"מ ודאי גמור אין כאן. שלא כדעת המאור שמפרש ביי"ד ודאי משירא. ועי' במהר"ם חלאה ט' א' ד"ה בבשר. ועי' לעיל ט' א' ד"ה

היא היאך חוששין לחולדה אף בארבעה [עשר], שהרי מ"מ ספק וספק הוא, דהא לא חזינא לה בגררה ואימר גררה אימר לא גררה ואם תמצא לומר גררה אימר אכלתיה. ויש לומר דעתו של אביי שראוי לחוש בחולדה בארבעה עשר מפני שדרכה לשייר, והואיל ותקנו צדיקים בדיקה ראוי להם לחוש למה שהוא רגיל וקרוב, אלא שבמשנתנו אמרו שלא חששו להם כן מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף, לומר שחששת חולדה שתהא גוררת ציתו הבית עצמו ממקום למקום וחששת חולדה שמא גררה מחצר לחצר ומעיר לעיר שיהיה דומות זו לזו, ואביי הפריש ביניהן בחששת ארבעה עשר משום דלא שכיח לה צית לן למימר דמשירא. ועל זה תמה [רבא] וכי חולדה נביאה היא, שאין נכון לחלק ביניהן מפני דעת החולדה שנאמר שהיא משירת בארבעה עשר ולא בשלשה עשר. ולפיכך בביה רבא את שתיהן שבכלן אין חוששין, ולא אמרו יניחנו בצנעא אלא להשיאו עצה שמא יציע לו דבר שיהא צריך בדיקה, והוא שמא טטול בפנינו, שעכשו ודאי צריך לבדוק דלא צרינן אימר אכלתיה שאין ספק מוציא מידי ודאי. ורב מרי נמי הכי סבירא ליה שלא צרינן יניחנה בצנעא אלא להשיאו עצה, אלא שאמ' שהבדיקה לא בשנטלה לפנינו בלבד היא צריכה אלא אף בשה[ניח] עשר ומצא תשע, ואם נאמר בכגון שאין לחוש אלא לחולדה לא חדש כלום, דמה לי נטלה [בפנינו מה לי] ¹⁶ בידוע ¹⁷, אלא ודאי אף בשיש חולדה שמא נטלה אדם בא רב מרי לומ' שאחר שהניח עשר ומצא תשע שהוא יודע שאבד הכח בבית הזה צריך לבדוק מפני שהוחזק שאבד לו בבית, מה שאין כן במשנתנו שאין לה חזקה כלל שאבד לו חמץ בבית ולא מחזיקנן אסורא ¹⁸.

וצריך אתה לשאול ומהו טעמו של רב מרי שהרי בדיקה דרבנן היא ובספק אחד בלבד י"ל להקל, כ"ש שיש כאן שתי ספקות שמא נטלה חולדה שמא לא נטלה ואם תמצא לומר שנטלה אימר אכלתיה. ויש לך להשיב בזה שאין כאן שתי ספקות, שאין הספק אלא על מה החמץ שאבד לו בבית (ו)אם הוא בתוך הבית או בחוצה לה, וכיון שיהא חוץ לבית על ידי חולדה או על ידי אדם או על ידי שאכלה אותו או שהוציאה אותו מן הבית הכל ש"ל ¹⁹, שאם אין אתה אומ' כן אף בדחזינא דשקל דאמר' לעיל דהוה ליה ספק ודאי הן שתי ספקות, שמא הוציאתו מן הבית או שלא הוציאתו ואם תמצא לומר שלא הוציאתו שמא צ"ל ²⁰, אלא שהכל ספק אחד אם הוא בבית או שאינו בבית, שאינן שתי ספקות אלא שהספק השני הוא מתוך הספק הראשון, כגון דלא חזינא דשקל דאיכא לספוקי אימר על צדדי לא על ואם תמצא לומר על אימר אכלתיה.

אבל עדין אתה צריך לשאול אף בספק אחד למה הוא צריך לבדוק מאחר שהוא ספק שהלחן, שאע"פ שודאי היה החמץ בכאן כשהניח עשר מכל מקום כיון שלא מצאו אותו בנטיבו הלך לו הודאי והוא ספק גמור, שכך יש לומר שייצא מן הבית כמו שיש לומר שהוא נטלה בבית. וכן יש לך לשאול במה שאמרו בסמוך הינו תשע חנויות שספקו אסור, והן ד"ל שתי ספקות שמא חמץ שמא מצה ואם תמצא לומר חמץ אימר אכלתיה. ושמא תאמר

צ"ל ¹⁹, ש"כ רבינו שבכל הסוגיא א"א שלא לחוש לספיקא דאימר אכלתיה. ועי' מש"כ בירוש' חלאוה כאן בד"ה אמר אביי, ופירושו עולה לפי הגירסא שבי"ג לא מצנעא ובי"ד ב"בא. ¹⁶ כ"ג לתקן. ¹⁷ גר' שצ"ל: בידוע שנטלה. ¹⁸ עי' בחי' הר"ן ד"ה ¹⁹ שכאשר שני הספקות הם משם אחד אינו ס"ס, כמ"ש התוס' בכתובות ט' א' ²⁰ י"א. ועי' ש"ך יו"ד סי' ק"י דיני ס"ס אות י"א. ובפמ"ג שם נסתפק אם אינו ס"ס מהתורה ד"ה דרבנן. ²⁰ צ"ל: אכלתו.

חומר הוא שהחמירו חכמים בבדיקה משום חומרא דחמץ, והרי אתה רואה במה שאמרו היני שתי קופות שהן דנין להקל אפי' בספק אחד, דדין שתי קופות אינו אלא ספק אחד, והן הולכין בדבר להקל משום תרומה דרבנן, ואמרו בפיר' [וש] שהן מקילין בבדיקה משום בדיקת חמץ שהיא מדרבנן. וכן במה שאמרו הינו שתי²¹ שבילין הן מרמין דין בדיקה לטומאה ברשות הרבים שספקה טהור אף בספק אחד. ותמה על תמה שמיד הן חוזרין לדמותה לספק טומאה ברשות היחיד במה שאמרו ספק על ספק לא על הינו בקעה.

ואמרו בתוספות²² כי מה שאמרו בתשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ הינו תשע חנויות לא על ענין בדיקה אמרו, שהרי לא הזכירו שנכנס לבית כלל, אלא לענין הפת עצמו הן דנין אם הוא אסור או מותר. ואע"פ²³ שהחמירו בחמץ שהו[א] במשהו²⁴ זהו בשנתערב בודאי, אבל [בספק] אחר הרוב הולכין ומתירין בו כמו בשא[ר] איסורין. וכן דעתם בביצה שנולדה ביום טוב שאע"פ שהחמירו בה שלא תבטל אפי' באלף שהולכין בה אחר הרוב להתיר²⁵, כמו שאמרו שם בגמ'²⁶ דדר' יוחנן לא שכיחא ולא חיישינן לה, ושם כתבנו העיקר²⁷. אי²⁸ איפשר שנאמר שלא להתירה לאכל הן באין אלא לרדן עליה כשהיא לפנינו אם צריכה ביעור אם לא, כדין הפת שעפשה שאמרנו למעלה²⁹. אבל אינו נכון, שהרי כל הסוגיא בדין בדיקה היא וזה שלא הזכירו שנכנס לבית מפני שכל הספק הוא על הפת אם היה חמץ או מצה, שלא נולד שום ספק בכניסה שהרי ראינו אותו שנכנס, ולפיכך לא הוצרכו לרדן על הכניסה כלל. ואם אתה אומר שאין דנין אלא על הפת עצמה כשהיא לפנינו מה צורך להזכיר כאן שנטלה עכבר היה להם לומ' שנטלה אדם ואין יודע מאי זה מהן נטל כמו שאמרו בתשע חנויות, וכל שכן בפיר' (ו) שלא היה להם לומ' ואתה עכבר ושקל אלא לרדן על הפת עצמה אחר שפיר' מהו דינה, שהדי אין אנו מתירין²⁹ אותה בצורתה מאחר שאתה אומ' שעליה אנו דנין אם היא מותרת או אסורה או אם היא צריכה ביעור אם לא³⁰. ועוד שעדיין לא הועילו כלום לתקון הסוגיא, שהרי קשה מה שמדמין בדיקת חמץ לתרומה דרבנן בהינו שתי קופות ולספק טומאה ברשות הרבים בהינו שני שבילין, ובספק על ספק לא על הן מרמין אותה לספק טומאה ברשות היחיד שאין מתירין אלא בספק ביאה וכדברי ר' אליעזר³¹.

21 צ"ל: שני. 22 ע"י בתוס' שלפנינו ובתוס' שני ד"ה היינו. ובראבי"ה פסחים סי' תמ"ו מפ' כתוס', אבל כ' שהספק נוגע לאם נפל לקדירות בפסח, עיי"ש. 23 ואע"פ וכו'. עונה על: פירש ואתה וכו' היינו סיפא וכו' ובגמ' וכו'. 24 לקמן ל' רע"א. והערה זו היא בין אם חמץ אסור במשהו משום חומרא או משום דבר שיש לו מתירין. (עי' בדברי רבינו לקמן שם ד"ה אמר דבא). וכן הקשה בפנ"י ד"ה תשע, עיין בדבריו, ועי' גם בצל"ח לעיל ז' א' ד"ה ועוד. 25 וכ"כ הר"ן, ביצה סוף פ"ג, ביצה בתוס', וכ"ה בתוס' שם ז' ב' ד"ה כי, עיין בדבריהם. 26 ביצה ז' ב'. 27 דעת הרשב"א בעבודת הקודש, דיני מוקצה ונולד סי' ד', שאין הולכין אחר הרוב בדשיל"מ, ומובא במ"מ הל' יו"ט פ"ד הכ"ד, וכ"כ המג"א סי' תקי"ג ס"ק י"ג. ועי' לעיל ז' א' בתוס' ר"פ בדי"ה בהר, ובמיוחס לריטב"א שם בדי"ה ומי, ועי' במל"מ הל' מעילה פ"ז ה"ו ובשעה"מ הל' יו"ט שם. ועי' בחק יעקב סי' תל"ט או' ו' שפסק בתמץ הפורש שאסור לאכלו, וכ"פ במשנ"ב שם ס"ק ו' שאין הולכין אחר הרוב להתירו באכילה. וכן משמע מרבינו. 28 צ"ל: או. 29 ז' א'. צ"ע שכפת שעפשה אנו דנים עליה להתירה לאכול, עי' בטוש"ע א"ח סי' תמ"ו ס"ג. ושם סובר רבינו שלא היינו מקילים להתירה באכילה שהוא איסור כרת, ולא דנו עליה אלא לענין ביעור. ועי' כהה"ל של המשנ"ב שם שכי' שאין להקל למעשה לאוכלה בפסח, עפ"י ר"ח. אך עי' במ"ש עליו בחזו"א סי' ק"כ אות א'. 29 נראה שצ"ל: מכיין. 30 עי' פנ"י וצל"ח, ופמ"ג סי' תל"ט, אשל אברהם אות ב', ד"ה אעתיק. 31 וכ"ה

ודעת הרב ר' אברהם בר' דוד ז"ל³² בתקון הסוגיא הזו, שבדיקת חמץ על הספק נתקנה, וכל הבתים הצריכו אותם בדיקה מפני ספק החמץ ששם מפני שנשתמשו שם חמץ, שכיון שהוחזק שם חמץ אין מתיירין אותו עד שתבדק, שבדיקה תקנו חכמים. מעתה הרי כל הסוגיא פשוטה לפניך. דההיא דרב מרי כיון שהניח עשר ומצא תשע הרי הוחזק החמץ בבית, וכיון שאבד בו החמץ הרי הוא צריך בדיקה כבית שנשתמשו בו חמץ, ואין לך להתירו עד שיבדוק. וכן ההוא דתשע חנויות, מאחר שנכנס שם ודאי אותה הפת שהיא ספק חמץ ספק מצה צריך הוא להוציא משם על ידי בדיקה, שספק הפת עצמה או הוא חמץ או מצה להחמיר כמו ספק הבית עצמו שנשתמשו בו חמץ אם יש ספק [אם יש] שם חמץ אם לא, שאחר שנכנס הפת הוזה לפנינו בבית הרי הוא כבית שהוחזק שם חמץ³³. אבל כשלא הוחזק שם החמץ הולכין להקל בבדיקה דרבנן, כגון בספק עיולי והיני שני שבילין, שעל זה לא נתקנה הבדיקה אלא על בית שמשמשין בו או שהוחזק שם החמץ³⁴. וההיא דבקעה נמי כך היא שדנין בה להקל³⁵, ואע"פ שלמדנו אותה מבקעה שהי' טמאה ברשות היחיד אין הנדון דומה לראיה לגמרי, אלא שתולין להקל כאן בספק אחד מפני שלא הוחזק שם החמץ כמו שתולין בבקעה בשתי ספקות. כך היא השיטה הזו.

ואתה רואה שדעתו ז"ל לומר שספק אחד של בדיקה הוא להחמיר ושני ספקות להקל. ויאמר בדברי רב מרי שאין בהם שני ספקות אלא ספק אחד בלבד אם יש חמץ בבית או אם יצא משם, כמו שכתבנו למעלה, אע"פ שלא פירש כן בחבורו בפיר'. אבל בההיא דהיני תשע חנויות כתב ז"ל שאין שם אלא ספק אחד, דלית לן למימר אימר אכלתיה, דמוקימין לה בכגון שאין שהות לעכבר לאכלו. והוא דוחק³⁶. ועוד דההיא דבקעה לא

התוס' י' א' בדי"ה ספק. 32 בהשגותיו על המאור כאן (בתמים דעים סי' רמ"ג). 33 אבל בהשגות הראב"ד על הרמב"ם הל' חוי"מ פ"ב הל' פסק שאין צריך לבדוק. 34 וכ"כ במ"מ שם בדעת הרמב"ם, ועי' מש"כ במ"מ שם בה"י בשם הרא"ה ובהל' י"א בפירושו מה שכתב הרמב"ם, „שאין כאן קבוע“. ובלח"מ ובמל"מ שם הקשו למה גבי ככר בבור פסק לקולא, וכן גבי ככר בפי נחש, ויצאה חולדה וככר ועכבר בפיה, עיי"ש. והנה הקושיא מחולדה שיצאה וכי' תירצה הראב"ד בהשגותיו על המאור כאן, עיין בדבריו, ועל הקושיא מככר בבור ובפי נחש עי' מש"כ בערך השלחן א"ח סי' תל"ט או' א'. ולענין ביטול, בב' צבורין וב' בתים צריך לבטל, שאין כאן אלא ספק אחד, שהראב"ד הרי מעמידה באין שהות לעכבר לאכול את הפת, כמ"ש רבינו. ובצבור א' של חמץ ושני בתים בדוקים דהיינו שני שבילין, כ' הראב"ד בהשגותיו על המאור ובהשגותיו על הרמב"ם שאפילו ביטול אין צריך. וי"ל שבזו מדובר ביש שהות לעכבר לאכול ויש כאן ס"ס. או משום שיש להעמיד כל בית בחזקת בדוק. ועי' במהרש"א לתוס' י' א' ד"ה ספק על. ומה שתמה המל"מ היכי יליף ביטול שספקו להחמיר מספק טמאה ברה"ר שספקו טהור, עי' מ"ש הראב"ד בזה בהשגותיו על המאור, שבשני שבילין ודאי טמאה הוא כ"ש בביטול כאן דלא ידעינן אי איתיה בעיניה, עיין היטב בדבריו. 35 בזה כ' הראב"ד מיירי בבית בדוק וספק על, ובדיקה הוא שאינו צריך אבל ביטול צריך, ומיירי באין שהות לאכלו. 36 במהר"ם חלאוה כ' ע"ש הראב"ד שספק אכלתו אינו ספק, שכל כמה שלא שהתה עד כדי אכילה קם ליה בית בחזקת שאינו בדוק, ושוב אינו יוצא ממנה אלא בבדיקה. ולפי"ז אף בלחם קטן צריך בדיקה. וכ"כ המאירי בשם גדולי המפרשים (הראב"ד). והדברים צ"ב, כי נראה שאין סברא זו נכונה אלא לגבי בדיקה דרבנן, אבל בנוגע למ"ע דתשבתו בודאי שיש להתחשב בספק אכילה, שאפילו אם חייב הבדיקה הוא מן התורה למי שאינו מבטל, מ"מ אין זמנה קבוע, שהתורה ציוותה רק שלא יאמר החמץ ברשותו בזמן האיסור, ואז באים לפנינו שני ספיקות ביחד ופטור. וכשאינו מחוייב להשבת מן התורה אינו מחוייב לבדוק מדרבנן, כמ"ש רבינו בסמוך. וצ"ל שבדברי הראב"ד הם כפשוטם, שאין לו שהות לאכול מחמת גודל הככר או מחוסר זמן, ולפיכך

מתוקמ' שפיר, דכיון דחדא ספיא לקולא למה להו לדמוייה לתרי ספיאי. ובהייה דשתי קופות כתב ז"ל דאי לא דאיכא בית שאינו בדוק דתלינן להך עכבר בדגויה עייל הוה אמרי' דבעינן בדיקה, משום דחדא ספיא' היא, דמוקים לה בשאין שהות לאכלו. ואינו נכון, דהא בשתי קופות לאו משום דאיכא בית שאינו בדוק דתלינן ביה הוה, דכל ספק על וספק לא על איכא בית שאינו בדוק, שהספק הוא אם נכנס לבית זה הבדוק או אם לא נכנס אלא שהלך לו למקום אחר שאין לנו עסק בו שהוא כבית שאינו בדוק. וכן בדיו שאין לנו טעם וענין לתלות שנכנס חמץ בבית שאינו בדוק (וכן בדיו בדוק) והמצה בבית הבדוק, אלא שתולין להקל, כמו בשתי קופות שאין לנו ענין לתלות שנפלו החולין לתוך חולין והתרומה [לתוך תרומה], אלא דספקא לקולא משום תרומה דרבנן. תדע דקתני רישא³⁷ שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה נפלה סאה תרומה לאחת³⁸ מהן ואין ידוע באי³⁹ זה מהן נפלה שתייהן מותרות⁴⁰, דבכל ספק דמוע אמרי' שאני אומ' בתרומה דרבנן. וכך אמרו בירוש' במס' תרומות⁴¹ דספק דמוע מותר. כך השיב הרב מורי נ"ר.

ולענין הסוגיא אומ' נ"ר שהוא כדברי הרב ר' אברהם ז"ל, שיפה למדנו שהספק של בדיקה להחמיר הוא מפני שתחלתה על הספק נתקנה, אלא שהוא אומר שאף כשייש שתי ספקות מצריכין בדיקה, שאין הספק של אימר אכלתיה מוציא מידי חיוב בדיקה ואע"פ

כ' רבינו שדוהק להעמידה בכה"ג. 37 תוספתא תרומות פ"ו ה"י, ובמשנה תרומות פ"ו מ"ה. 38 לפנינו: ונפלה וכו' לתוך אחת. 39 ג"ל: לאי. 40 רבינו כנראה מביא מכאן ראייה נגד מה שסובר הראב"ד שדיו ב' ציבורין ובית א' ולא ידענו איזה עכבר נכנס לבית גרע מדיו ב' צבורין וב' בתים. וצ"ב, שאם באנו לדמות דין התוספתא לבדיקה תהיה הדוגמא בצבור א' של חמץ וב' בתים א' בדוק וא' אינו בדוק, ובו דף הראב"ד יורה שאין צריך בדיקה וי"ל שרבינו מביא ראיה מן התוספתא בהסתמך על הסברא שהקופה של תרומה לא נכנסה כאן לגדר הספק כלל, שהספק הוא רק בקופת החולין אם נפלה תרומה לתוכה, ואפ"ה מותרת, וה"ה לבית א' וב' ציבורין שאין צריך לבדוק. והנה בתוספתא תרומות פ"ח ה"ג: היו לפניו שתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניו קדרה אחת של חולין, נתן מאחת מהן ואין ידוע מאי זה מהן נתן, הריני אומר מתוך של חולין נתן. ובתורת הבית הארוך בית ד' ש"ב, קי"ג ס"א, הביאה לענין איסור והיתר שמקילים באיסור דרבנן. וכן הלכה בשו"ע יו"ד סי' קי"א ס"א. וכן יש ללמוד ממנה לענין חמץ בציבור א' וב' בתים שאין צריך בדיקה, שלא כדעת הראב"ד. ועי' בערך השלחן או"ח סי' תל"ט אות ג'. ועי' במאירי כאן שהביא שיטת גדולי המפרשים (הראב"ד) שבב' צבורין ובית בדוק ולא נודע איזו ככר נכנסה לבית זה, הואיל ואין כאן בית שאינו בדוק לתלות בו, צריך בדיקה. וכ' שם שדעת גדולי המפרשים היתה שמאחר שלא מצאו דוגמת הלכה זו בתרומות החמירו בה. וצ"ע שהרי מפורש הוא לקולא בתוספתא שם. ברם בכי"ע בתוספתא שם הגירסא: ולפניו שתי קדרות אחת של תרומה ואחת של חולין וכו'. ועלינו לומר שהראב"ד גרס בתוספתא כג' כ"ע, ולפיכך אמר המאירי שלא מצאנו דוגמתה בתרומות. והעירו המפרשים על כך. וכן משתמע מדברי רבינו בשם רבו הרמב"ן שלא נסתייע מן התוספתא והיה נגד שיטת הראב"ד, משמע שהיתה לפנינו בנוסחת כ"ע. ובעיקר שיטת הראב"ד עי' מש"כ במה"ר חלאה משמו. ומתבאר מדבריו דס"ל להראב"ד בב' בתים וב' צבורין ובית א' וב' צבורין אינם בכלל ספק עיולי, שבדאי על ולא ידעינן אם של מצה על או של חמץ עייל. ולפי"ז מובן שיש להחמיר בבית א' משום שבדיקת חמץ על הספק נתקנה. ובב' בתים שאין צריך בדיקה כ' דהיינו בשהיה חמץ סמוך לבית שאינו בדוק ומצה סמוכה לבית הבדוק, ותלינן שהסמוך נכנס לסמוך. ובב' קופות ג"כ מי שנתן תרומה לתרומה סמך וחולין לחולין. עיין בדבריו. וכן צ"ל לפי"ז גם באיסור והיתר, ולא ראינו לפוסקים שמחלקים בכך, וצ"ע. ובעיקר הדיון, גם רבינו מסיק להלן שדיו ב' צבורין וב' קופות אינו בכלל ספק עיולי. ועי' גם בשו"ת מהרי"ט ח"ב יו"ד ס"ב. 41 פ"ו מ"ג, ל"ח א'. 42 כ"ה בחי' הרמב"ן ב"ב

שאינו מוציא אלא מספק, שאחר שחייבו חכמים לבדוק עושין כודאי שלא להוציא ממנו בספק אלא בבדיקה ודאית⁴². והיא סברתו של רב מרי שהצריך בדיקה בהניח עשר ומצא תשע, והסוגיא של ה[י]גי תשע חנויות היא כדבריו. ורבא הוא חולק עליו, שאינו מצריך בדיקה אלא בנטלה לפנינו דהוה ליה ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי, אבל מידי ספק הוא מוציא. ודעת רב מרי שאף מידי ספק אינו מוציא בענין זה, משום דאיהו אזיל בתר גרירה משעת חיוב הבית בבדיקה, שנתחייב לבדוק בשעת הגרירה ושוב אינו (נתיר) [ניתר] אלא בבדיקה⁴³. וקיימ' לן כרב מרי משום דסוגין כותיה, דהניח עשר ומצא תשע דלקמן⁴⁴ הכי היא, דבין לרבנן בין לר' צריך הוא לבדוק על אחת או על תשע, ואי כרבא אין לו לבדוק כלל אלא בשנטלה לפנינו⁴⁵. ודינא דתשעה צבורין דנקיטינן לחומרא כרב מרי, דהא איכא למימר שאם תמצא לומר חמץ אימר אכלתיה, אלא אחר שנתחייב הבית לבדוק בספק חמץ שנכנס לשם שוב אינו ניתר אלא בבדיקה. ואין להשיב מדתניא כותיה דרבא, שהרי דברי רב מרי נאמרו אחר כך, נראה דלא מפקא מדרב מרי אלא מדאביי בלחוד, שאין חיוב הבדיקה מפני שלא הניח בצנעה בלבד אלא עצה טובה שמא יארע לו דבר שיהא צריך לבדוק, ואף דברי רב מרי כך הם, ולדעתו כשאמרו בבירית' שמא⁴⁶ תבא חולדה ותטול בפננו לאו דוקא אלא דחדא מיניהו דנקט. אבל בההיא דשתי קופות ובההיא דהיני שני שבילין ובההיא דבקעה דהוי ספק עילוי, בכלן יש להקל, שלא נתחייב הבית לבדוק מאח[ר] שעל כניסת החמץ היה הספק. זו היא שיטתו ג"ר.

ועדיין יש לנו להשיב בההיא דשתי קופות דאמרי' עלה: אימר דאמרי' שאני אומ' בתרומה דרבנן בחמץ דאוריית' מי אמרי', אטו בדיקת חמץ דאוריית' היא⁴⁷ דרבנן היא, דאי מדאוריית'⁴⁸ בבטול בעלמ' סגי ליה. נראה שדעתם לומ' שאם היתה של תורה היו תולין להחמיר בספק עילוי, והדין עמהם אם היה ספק אחד, אבל הרי שתי ספקות ספק על ספק לא על ואם תמצא לומר על אימר אכלתיה, ושתי ספקות להקל הן בכל התורה. רש"מא נאמר דכיון דנקיטי לה בה[י]גי תשתי קופות משום ספק אחד (אסו לא) [איתו לה], כגון שאין שהות לאכול, דבשתי קופות ליכא תרי ספיקי, ומשום ספק עלוי הוא דהיני לקולא אף בספק אחד כדאמרן, ועל זה הם אומרי' שהוא משום דבדיקת חמץ דרבנן, אבל אם היה שהות לאכול אף בשל תורה יש להקל משום תרי ספיקי.

אבל צריך להתלמד בעיקר הטעם הוה שאמ' בעיקר דברי רב מרי, למה נלך אחר הגרירה, שהרי כל שתי ספקות הן להקל בכל מקום, וכשהדין הוה בא לפניך אתה מוצא בשתי ספקות⁴⁹, למה אתה מחמיר עליו ואומ' כבר נתחייב בספק האחד, עכשו אתה צריך לדון בו מה דינו, ואין לך לומר אלא מתקנת חכמים שתקנו כך שיהא הבית בדוק ולא מזו הדין, ואת[ה]ן צרייר לומר שמו התורה אינו צריך אפי' בטול בכל שהן שתי ספקות, ורחוק הוא שלא יהא צריך ביטול ויהיה צריך בדיקה, שכל עצמה של בדיקה לא תקנוה אלא במקום בטול. ועוד קשה שלפי השטה הזאת כל מה שחלקו בהיני שתי קופות ובהיני שתי שבילין ובהיני בקעה הכל הוא מטעם אחד משום ספק עילוי, שכלן הם ספק על ספק לא על בין שהיו שני בתים לפנינו או שלא היה אלא בית אחד, ואם כן למה חלקו אותם

⁴² "ה' ב' סד"ה ספק ביאה ע"ש. וכן המאירי יכאן. ועי' בט"ז א"ח ס"י תל"ט סק"ב. הכוונה בזה כמ"ש בהע"ש 35 בשם מהר"ם חלאוה והמאירי. ⁴⁴ י' סע"א. ⁴⁵ עי' בחי' הר"ן ד"ה רב שכי' שרבא ורב מרי לא פליגי. ⁴⁶ לפנינו: שלא. ⁴⁷ כגי' כ"מ, ולפנינו י'תא. ⁴⁸ דאי מדאורייתא. לפנינו: דמדאורייתא. ⁴⁹ שכשאתה דן בספק גרירה

לשלשה דינין, לא היה להם לומ' אלא ספק על ספק לא על בלבד. ועוד שאני רואה דספק על של שתי קופות אמרו בו בפירו' שאין מקילין בו אלא משום בדיקת חמץ מדרבנן, ובספק על דבקעה למדו אותה מספק טימאה מרשות היחיד שספקו טמא, מפני שספק הביאה דינו להקל אף באותו הדין החמור, כמו שנפרש במקומו. ועדיין הסוגיא מעורבת ילא נתחזרה כל צרכה.

ונראה לומר שכך הוא דקדוק הענין הזה על אמת, בכל המצות שבתורה שאומרים ספק אחד הוא ההחמיר ושתי ספקות להקל זהו מפני שהמצוה על הודאי, שהתורה שצותה על החלב ועל הדם ועל שאר האיסורין לא צותה אלא על הודאי, ומפני חומר דברי תורה בא הדין בספקו' להחמיר בהן, וכשהן שתי ספיקות הוא להקל. אבל מצוה זו של חמץ אינה כן, שלא על ודאי החמץ בלבד צותה תורה שיהא מבער אותו כשהוא לפני, אלא על הבתים צוה להשביט מהן החמץ, שאף כשאין החמץ לפניו הוא מצווה לבדוק בכל מקום שמכניסין בו חמץ ולהשביטו משם או לבטלו⁵⁰. וזה מבואר במה שאמרו בהלכה זו בדיקת חמץ מדרבנן היא דאי מדאוריית' בבטול בעלמ' סגי, לומ' שהבטול הוא מן התורה בכל מקום שהבדיקה מדבריהם, וכן הוא הלשון הזה למעלה בפר'⁵¹ בענין חזקתו בדוק. מעתה הואיל והמצוה מן [התורה] היא על ספק החמץ לבדוק עליו או לבטלו, חזר הספק השני כשבא עליו כמו הספק הראשון לשאר מצות שלא היתה המצוה אלא [על] הודאי. וזהו שהחמירו בבדיקת חמץ בתשעה צבורין ואע"פ שהן שתי ספקות, שעל הספק הראשון שהוא ספק חמץ ספק מצה הוא מצווה מן התורה לבדוק או לבטל, והספק השני שהוא אימרו אכלתיה הוא נידון בספק ראשון שבא על מצות התורה והוא צריך לבדוק או לבטל, ותקנת חכמים היא שלא לסמוך על הבטול אלא שיבדוק בכל בית שאינו בדוק⁵². כך הוא דינו שעל כל חזר וחזר יש לך לחוש בו בשתי ספקות, שמא היה שם חמץ שמא לא היה ואם תמצא לומר הוה אימרו אכלתיה, אלא שאין לך למנות בו אלא ספק זה של אימרו אכלתיה כמו שאמרנו, שמצות התורה היא לבדוק על הספק הראשון.

ומעתה אין לנו לומר כשטתו של הרב נ"ר שרבא הוא חולק על רב מרי בכל דיני סוגיא זו, שהענין הזה שאמרנו דבר מוסכם הוא, שהבדיקה עצמה היא תלויה על זה שכל בית שאינו בדוק יש בו שתי ספקות כמו [שכתבנו]. אלא שאיפשר לך לומר שלדברי רבא בכל הבתים שאינו בדוקין אין לחוש להם לאימרו אכלתיה, שאין שם עכברים מצוים כל כך כמו בסוגיא הזו שאנו רואין ספק החולדה לפנינו. תדע, שהרי דברי⁵³ רבא בחצר שאינה צריכה בדיקה מפני שהעורבים מצוים שם⁵⁴. אבל אין זה מחזור, שאם כן תעשה שמועתו של רבא בחצר אינה צריכה בדיקה כמחלקת, ויש לך לומ' שאינה כהלכה מאחר שאמרת שהלכה כרב מרי, ואתה יודע שהיא מסכמת לכל העולם. ועוד שתאמר לדברי רבא

שמקודם אמור שמא עד עכשיו כבר אכלתו. 50 עי' בפר"ח סי' תל"א ס"ק א' ד"ה ומאחר 51 ד' ב'. 52 עי' לעיל ב' א' ד"ה בודקים, שפירש רבינו בעיקר מצות בדיקה שתיקנו חכמים שלא לסמוך על הביטול אלא שיקיים מצות השבתה שבתורה כמשמעה, שיבדוק ויבער, שמא יבא לאכלו. ונראה שבוז מיישב רבינו למה אין מתחשבים בספקות לגבי בדיקה דרבנן, שנמצא לפי"ז שכל עיקרה של תקנת חכמים אינה מצוה לעצמה אלא היא בנוייה על מצות התורה, שתקנתם היתה בהעמדת דין התורה, ולפיכך כל שפסקונו שיש בבית חמץ המחויב בהשבתה מן התורה הריהו מתחייב בביעורו במעשה מדרבנן, דהא בהא תליא. 53 בין השיטין. 54 לעיל ח' א'.

שכל בית שאתה רואה שם⁵⁵ עכברים מצויים שלא יהא צריך בדיקה, ואין אלו דברים מקובלים.

והנכון שרבא לא חלק מעולם על זה, שדין הבדיקה כך הוא כמו שאמרנו שמצותה מן התורה על הספק ויש להחמיר בספק השני, ומה שאמ' רבא אימר הוה אימר לא הוה וכו', רבא במדורות הגויים בלבד הוא שאמ' כן, שלא היתה מצות התורה על טומאת המת על הספק כמו שהיתה בבדיקה, וכשאמ' לענין חמץ הוה ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי וודאי בדחוינא דשקל כך הוא הדין בכל בית שאינו בדוק, שאחר שדינו לבדוק מן התורה וודאי היא המצוה שעליו ואין ספק מוציא מידי וודאי, אלא שבבית הבדוק אין חוששין שמא גררה חולדה שאינו מן הדין ולא באתה מצות התורה על זה. ובכל הבתים (שאינן בודקין) [כאינן בודקין] יודה רבא שהן צריכין בדיקה ואע"פ שיהיה מקום עכברים, שאין מתירין משום דאימר אכלתיה, שספק אחד הוא כמו שאמרנו. ובחצר שאמ' שאינה צריכה בדיקה מפני שהעורבים מצויים שם, הוא אצלו וודאי גמור, שאין לחוש שם לשיור כמו לעכברים שהן משיירות. ואף רב מרי מודה בזה, והמחלוקת של רבא ורב מרי אינו אלא בשהניח עשר ומצא תשע בלבד. שרב מרי הוא מצריך בדיקה מפני שהוא דן בהן כדין הבדיקה שאמרנו, שאחר שאבד שם החמץ חזר הבית שאינו בדוק ושוב אין להתירו בספק אחד של אימר אכלתיה, או שהכל אצלו ספק אחד כענין שאמרנו למעלה, שאין הספק אלא על החמץ שיצא מן הבית או אם שם עדיין. ודעת רבא שאין זה דומה לדין הבדיקה, שאין כאן ספק אלא מחולדה שמא נטלה אותו והספק של חולדה הוא נותר באימר אכלתיה, שהכל הוא ממנה שנטלה תאמר שאכלה⁵⁶ מאחר שהוא שלא נטלה בפנינו, אבל כשהספק הוא מענין אחר, כמו בכל בית שאינו בדוק שהספק הוא מפני שמכניסין בו חמץ כל השנה, או כדין תשעה צבורין שהספק הוא על עיקרה של פת אם היא חמץ או מצה, אין מתירין בספק של אימר אכלתיה שאינו אלא כספק אחד אחר מצוות הבדיקה כמו שאמרנו.

ומה שאמרו היני שתי קופות הוא קשה, מפני שיש במשמע שדנין אותו להקל אף בספק אחד, (שדנין) [שברין] שתי קופות כך הוא הנדון להקל בספק אחד, והוא דבר של תמה, שכך יש בכל אחד [מן הבתים] פת שהוא בספק אם הוא חמץ או מצה כמו בזו של תשעה צבורין, ואם תאמר מפני שנודע לנו אי זהו חמץ ואי זהו מצה קדם כניסתן לבית עושין הספק הזה ספק עילוי, אם כן למה אמרו בו שאין הדין כן אלא בדבר שהוא מדרבנן, שהרי ספק על ספק לא על הם דנין להקל אף בדין טומאה ברשות היחיד שכל ספיקותיה הם להחמיר.

אבל נאמר שכך הוא תרפו של דבר, בכל זמן הטעם שאמרנו והיני תשעה צבורין שאחר שנכנס שם לפנינו פת שהוא בספק אם הוא חמץ או מצה צריך לבדוק עליו על כל פנים כמי שהוא חמץ ברור שספקו להחמיר שאין מבטלין האיסור מפני ההתר, אבל כשלא הוחזק החמץ בבית אלא שהוא ספק אם נכנס אם לא נכנס בזה יש דינין, שאם יש לנו שום סמך לסמוך עליו להתר מתירין אותו דלא מחזיקינן אסורא, והיני מתני' דאין חוששין שמא גררה חולדה, שאחר שלא ראינו שם כלום אין לחוש ולהחזיק אסור בדבר, ואף באיסור תורה הוא זה, ונאמר שבמשנתנו לא הבדיקה בלבד הן פוטרין אותו אלא אף בטול אינו צריך. תדע שכשאמרו הבודק צריך שיבטל והן מחזירין אחר הטעם שמא ימצא גלוסקא יפיפה, לא אמרו שיהיה טעם הבטול מפני שחוששין שמא גררה חולדה. ולא סוף דבר

55 ויש להתיר מדין ספק ספקא, ששני הספקות נודעו יחד ובאין כאחד. עיין יורה

כשלא ראינו חולדה ופת לפנינו כלל, אלא אף כשראינו לפנינו חולדה ופת בפייה אם לא ראינוה שנכנסה לבית אין חוששין לה לכלום, וזהו מה שאמרו ספק על ספק לא [על] היני בקעה, שהוצרכו ללמד אף על זה, שלא תאמר שלא התירו במשנתנו אלא כשלא ראינו חולדה ופת כלל. שהטעם הוא משום דלא מחזיקנן אסורא בכל שלא נכנס שם החמץ לפנינו, ומתירין אותה בלא בדיקה ואף בלא בטול ואע"פ שהוא מן התורה, שהרי אתה רואה שהן למדין אותה מדין טומאה שהוא ברשות היחיד שהוא דין תורה ומחמירין בו יותר מכל דבר בספקות וספקי ספקות.

וזה שאמרו היני שתי קופות אינו מן הענין הזה, שהרי נכנסו העכברים לפנינו זה במצה וזה בחמץ וכל אחד מן הבתים הוא בספק אם יש [בו] מצה או חמץ, אלא מפני שהן שני בתים מצאו להם הטר שמפני זה אין אנו צריכים לבטל את האיסור בהתר אלא שנתלה בהם, זה [ה]חמץ נכנס לבית שאינו בדוק והמצה לבית הבדוק, ונמצא שלא הוחזק לנו חמץ בזה הבית הבדוק. אבל מפני שראינו החמץ והמצה לפנינו שמספקין עלינו את שני הבתים, אמרו בהן שאין פוטירין אותו אלא מן הבדיקה שהיא מדרבנן לא מן הבטול⁵⁶, שזה הדין הוא כדין שאני אומר דקופות שאינו אלא בתרומה דרבנן. וסופא⁵⁷ דההיא שכתבנו למעלה שהיא בשתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלה סאה תרומה לאחת⁵⁸ מהן ואין ידוע לאי זה מהן נפלה ששתיהן מותרות, מפני שתולין שנפלה התרומה לתוך התרומה ולא הוחזק לנו אסור בחולין כלל, והוא הדין שזה ממש עם הדין של שתי קופות. וכשאמרו בירוש' שם במסכת תרומות⁵⁹ שספק מדומע מותר, על זה הדין אתו מפני שלא הוחזק באסור כמו שאמרנו. אבל אם היו שתי קופות של חולין ונפלה סאה תרומה ואין ידוע לאי זה מהן נפלה, [באי זה] [בוה] אין לנו כח לבטל את האסור ואוסרין את שתיהן, שאין לנו כח להתיר את שתיהן ולא לאסור את זו, [אבל] [אלא] שבתרומה דרבנן מתירין את שתיהן בשבאו לישאל עליהן בזה אחר זה כדין שני שבילין, אבל לא בתרומה דאוריית', שחזר הדין הזה לדין שאני אומר שנתלה את האיסור באותו שלא נשאל עלי⁵⁸, וכן לענין בתים כך [היה] [הוא] ששניהן בדין ואין ידוע לאי זה [ונראה] שלפניהן, אבל בטול הן צריכין לעולם⁵⁹. ועכשו נתחווה השמועה ומאירה כמרגלית, והשם יראנו נפלאות מתורתו. ל"ש.

י. א. [היינו שני שבילין]¹. כלומר, שאע"פ שהוא מסופק אם נכנס שם חמץ אין מחייבין אותו לבדוק מן הספק, כשהן שני בתים שהוא ידוע שנכנס לאחד מהן הוא המחלוקת שנחלקו בשני שבילין, שאי אפשר לטהר את שתיהן וכן אין בדין לטמא את שתיהן. ומשמע דקימ' לן כר' יוסי² דאמ' בין כך ובין כך טמאין³, שכך היא הגרסא

דעה סימן ק"י ס"ט. 56 ואע"פ שהוא מחוייב בהשבתה מן התורה פוטירין אותו מן הבדיקה דרבנן, שדין שאני אומר אינו בגדר קולא שאין מחמירין בספיקא דרבנן, אלא הוא דין הכרעה בספק שהבית לא יצא מחזקת בדוק. 57 צ"ל: ורישא. ר' ציון 36. והיא רישא דההיא דשתי קופות ולפניהן שתי סאין. 58 כ"ה דעת הרמב"ן, מובא בתורת הבית ארוך ב"ד ש"ב, שבשל ב' בני אדם שבאו לשאול בוא"ז אפילו אם אין בשום אחת מן הקדרות כדי לבטל האסור אנו מתירין להם, שתולין לכל אחד בשל חבירו. והרשב"א שם השיגו. ועי' בש"ך יו"ד סי' קי"א ס"ק י"ב וי"ט, ומל"מ פי"ט מאה"ט ה"ב. 59 דעת רבינו בזה כדעת הטור א"ח ר"ס תל"ט, שבב' בתים של שניים שבאו לשאול בוא"ז חייבים לבטל ואין צריכין לבדוק. ועי' בשו"ע שם ס"ב ובנושאי כליו. ועי' דבור הבא. 1 בכתה"י מחוק. 2 דקיי"ל ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי, ר' עירובין מ"ו ב'.